

GEOGRAFSKE KNJIGE Z LETNICO 1998

(še posebej s stališča varstva pred naravnimi nesrečami)

Ivan Gams*

Za slovenske geografe je bilo leto 1998 izredno plodno. Izšlo je nekaj temeljnih del o geografiji Slovenije, ki so jih pripravljali desetletja. Tukaj jih bomo pregledali tudi s stališča uporabnosti za prostorsko načrtovanje in poznavanja naravnih nesreč v Sloveniji.

GEOGRAFIJA SLOVENIJE. Izdala Slovenska matica, Ljubljana 1998 (v resnici je izšla na začetku junija 1999), 501 stran večjega formata, 282 ilustracij.

V uvodu knjige, ki sta jo uredila Ivan Gams in Igor Vrišer, zvemo, da je to nova, modernizirana splošna monografija Slovenije, ker sta starejši iz let 1935/36 in 1963, obe delo Antona Melika, že dolgo razprodani. Dvanajst znanih geografov in en zoolog objavljajo 17 prispevkov. Vsak analizira Slovenijo v luči ene panoge. Obravnavajo lego, relief, kras, vode, pedogeografijo, rastlinstvo, živalstvo, pokrajinsko-ekološko sestavo, historično-geografsko dediščino, prebivalstvo, naselja in poselitev, gospodarsko geografijo, promet, turizem, varstvo naravne dediščine in družbeno-geografsko regionalizacijo. Le poglavje o podnebjju sta napisala dva avtorja.

V ospredju zanimanja je Slovenija kot celota in njena sestava. Obseg knjige pa je omogočil, da tematske karte, nekatere so v barvni tehniki, predstavljajo podrobno sestavo v obsegu občin, mest in večjih naselij. Za 54 pokrajinskoekoloških regij navaja dvostranska preglednica podatke o 38 pokrajinskih prvinah. Osnovne podnebne in vodne prvine za dobo 1961–1990 so predstavljene za domala vse postaje. Dve karti o padavinskih razmerah sta povzeti iz revije Ujma. Podrobno je predstavljen zlasti razvoj prebivalstva, gospodarstvo in naselja. Skratka, knjiga je nabito polna podatkov. V besedilih je znanje, ki so ga zadnja desetletja dosegle geografske panoge. V njih pa ne manjka izvirnih razlag o naravnih in družbenih vlogi nekaterih pojavov, ki bodo ostala zanimiva še potem, ko bodo številčni podatki že zastareli.

Če primerjamo novo splošno geografijo Slovenije z Melikovo iz leta 1963, spoznamo prednost sodelovanja več strokovnjakov. Tako podrobne in tehtne obdelave en sam človek ne zmore več. Ima pa Melikova knjiga prednost v večji povezanosti poglavij in pojave iz ene stroke bolj povezuje z drugimi, kar je za geografijo velikega pomena. Iz skupinsko napisane knjige pa si mora bralec sam poiskati povezave med pojavi (na primer poplave v Celju, ki so v poglavju o vodah predstavljene s posebno skico, in osnovni vzrok zanje, ki ga je mogoče spoznati v poglavju o reliefu). Na morfotektonski karti so s posebnim znakom označeni deli kotlin z recentnim pogrežanjem, kjer se pojavlja največ poplav.

Za vprašanja varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ima knjiga vrednost predvsem s podatki, uporabnimi pri prostorskem načrtovanju Slovenije in večjih regij. Med številnimi preglednicami so tudi take, ki po vremenskih postajah predstavljajo največje in najmanjše dnevne in letne padavine, pogostost toče in neviht, izjemno nizke temperature, spomladanske pozebe in najvišje vodostaje rek. Pri nekaterih podatkih so upoštevani tudi starejši opazovalni nizi in ne samo doba 1961–1990. V poglavju o hidrografiji je precej podatkov o poplavah in urejanju tokov.

Karel in Marjeta Natek: SLOVENIJA. Geografska, zgodovinska, pravna, politična, ekonomska in kulturna podoba Slovenije. Mladinska knjiga, Ljubljana 1998, 415 strani manjšega formata.

V podnaslovu piše, da je to priročnik o značilnosti in delovanju države. Snovno daleč presega geografijo, ki ji pripadajo avtorja, saj so zastopana vsa poglavja, ki so bila navedena pri knjigi Geografija Slovenije, pa še mnogo drugih. Med njimi so vedenje o komunikacijah, komunalna dejavnost, bančništvo, zdravstvo, izobraževanje, množična občila, šport, kultura, znanost itd. Po dolžini prevladujejo besedila nad preglednicami in grafikoni, v prvih pa je velik poudarek na zgodovinskem razvoju, funkciji in organiziranosti. V preglednicah so kot enote pokrajine, statistične enote, občine po stanju 31. decembra 1996 in podobno, ponekod tudi manjše enote vse tja do večjih trgovskih podjetij in vinskih kleti. Skratka, v knjigi je domala vse, kar potrebujemo za izpopolnjevanje znanja o organiziranosti države in civilne družbe, njunih povezav znotraj države in s tujino. Avtorja sta v knjigi združila osnovno znanje o Sloveniji, ki navadno polni strani priročnikov, enciklopedij, leksikonov, almanahov in imenikov.

Nas v Ujmi zlasti zanima, kaj knjiga piše pod glavnim naslovom Obramba in zaščita oziroma pod podnaslovi Sistem zaščite in reševanja, Civilna zaščita, Sistem opazovanja, obveščanja in alarmiranja, Gasilstvo. Pri organiziranosti in delovanju se knjiga omeji v glavnem na razlago zakonov o teh ustanovah. Nekaj več o zgodovini in pomenu je zapisano pri gasilstvu. Tudi tu bo bralec, ki sam ne deluje v tej organizaciji, zvedel marsikaj novega in koristnega, knjigo pa bo odložil z mnenjem, da je dober priročnik za vsakogar, ki si želi poglobiti znanje o sestavi in delovanju državne uprave.

GEOGRAFSKI ATLAS SLOVENIJE. Izdala Državna založba Slovenije leta 1998 ob sodelovanju Inštituta za geografijo in Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. Vodja raziskovalnega projekta je dr. Andrej Černe, in urednika dr. Drago Perko in dr. Milan Orožen Adamič.

Tudi to objavo so pripravljali desetletja in ko so prve karte zastarele, jih je bilo treba zamenjati z novimi, pripravljenimi na podlagi novejših podatkov in novih strokovnih spoznanj.

Manjših atlasov Slovenije s tem naslovom je pri nas izšlo že nekaj, a so bili navadno omejeni na eno panogo. Šele z atlasom, o katerem je govora, se je država Slovenija polnopravno postavila ob bok tistih držav, ki so v zadnjem pol stoletju izdali enega ali več nacionalnih atlasov (tako se namreč atlas s to vsebino imenujejo). Take države pa v Evropi prevladujejo.

Glavnino kart, ki so tiskane v barvni tehniki in osnovnem merilu 1 : 750 000, so pripravili geografi. Predstavljajo tiste panoge, ki smo jih navedli že pri predstavitvi knjige Geografija Slovenije. A pri več panogah ni šlo brez sodelovanja drugih strokovnjakov. Tako je nastal atlas, ki je po vsebini podoben tujim nacionalnim atlasom, v katerih najdemo vse, od geologije do umetnostnih spomenikov in onesnaženosti rek in zraka.

Poglavitna vrednost atlasa so tematski zemljevidi. Tematskih je čez 150. Marsikdo se bo razveselil ponatisov več zemljevidov slovenskega ozemlja iz antike in novega veka.

Ko bo uporabnik spoznal knjigi Geografija Slovenije in Slovenija, bo v tem atlasu na tematskih kartah našel prepotrebno dopolnilno znanje o razprostranjenosti pojava v Sloveniji. Z moderno tehniko tiskanja prenesejo karte v merilu 750.000 predstavitev tudi tako majhnih enot, kot so katastrske občine.

* univ. prof. v p., dr., Ul. Pohorskega bataljona 185, Ljubljana

Besedilo po dolžini navadno ne zaostaja veliko za kartami, bolj pa po tehtnosti. Med opisi pojavov so sicer velike razlike, a večina ne kaže velikih znanstvenih ambicij pri analizi pojavov. V času pridruževanja k Evropski zvezi pritegnejo zanimanje zlasti preglednice s primerjavo slovenske države s sosednjimi in drugimi državami Evropske zveze.

S stališča varstva pred naravnimi in drugimi podobnimi nesrečami je tu predstavljeno delo koristno predvsem za prostorsko načrtovanje, saj je v njem zbrano osnovno gradivo za spoznavanje prostorske prepletenosti pojavov. Na karti reliefnih enot sta na dveh mestih označeni območji usadov, več pa je znakov za zemeljske plazove in podore. Tega tuji atlasi doslej navadno niso imeli. Dve strani pa sta posebej namenjeni naravnim nesrečam. Na karti Slovenije so vrisane redne in katastrofalne poplave in obseg potresnih območij šeste do devete stopnje MCS. V besedilu o nesrečah je govora o značaju potresa, škodljivosti in ogroženosti slovenskega ozemlja zaradi potresov in poplav, manj pa o toči, suši, vetru in žledu.

SLOVENIJA, POKRAJINE IN LJUDJE. Izdala Mladinska knjiga v Ljubljani leta 1998 s pomočjo Geografskega inštituta ZRC SAZU, 735 strani.

Podobno kot knjiga Geografija Slovenije je tudi ta objava plod prizadevanj, zapolniti vrzel, nastalo po razprodaji regionalnogeografskih opisov Slovenije, ki jih je v letih 1954–1960 Anton Melik izdal pri Slovenski matici v štirih knjigah po 600 strani. Naslovni regionalni opis Slovenije je izšel v eni, a debeli knjigi večjega formata. Nastal je s sodelovanjem 31 avtorjev, ki so opisali 48 pokrajin. Urednika dr. Drago Perko in dr. Milan Orožen Adamič sta poskušala

poenotiti opise tako, da sta predpisala enaka poglavja. Poglavju o legi pokrajine sledijo kamnine, površje in vode, podnebje, prst in rastje, prebivalstvo in naselja ter gospodarstvo. Za vsako pokrajino so izračunani in navedeni osnovni statistični podatki, z grafikoni so predstavljeni višinski pasovi, naklonski razredi površja, kamnine in realno gozdno rastje, rast prebivalstva in njegova starostna sestava ter raba tal. Kljub enakim poglavjem so med opisi občutne snovne in kvalitetne razlike in povezovanja pokrajinskih prvin v pokrajinsko strukturo je manj kot pri Meliku. Občutne so tudi razlike v delitvi Slovenije na pokrajine.

Knjigi se pozna, da je namenjena široki javnosti. Barvne ilustracije so zato zelo številne. Na platnicah je pod naslovom napisano: »450 slik, 100 zemljevidov, 600 grafov« in z debelimi črkami dodano »ATAS SLOVENIJE V SLIKI IN BESEDI«. Pri isti založbi sta torej v zadnjih desetletjih izšla dva različna atlasa, zbirka topografskih kart v merilu 1 : 50 000 (Atlas Slovenije) in zdaj regionalni opis Slovenije. V prid večje poljudnosti je v besedilu opuščeno navajanje virov, na koncu opisa pa je v dodatku na posebno obarvanem papirju predstavljena posebnost, po kateri je, verjetno po ljudskem mnenju, pokrajina najbolj znana. V dodatkih prikazana snov je predmet veliko strok, od kraške morfologije do etnografije (npr. klopotec) in enologije (cviček). Na posebno obarvanem papirju je tudi opis usadov v Halozah in žleda v Brkinih in dolini Reke. Na poplave kot naravno nesrečo se v dodatku navezuje opis vodnih melioracij v Vipavski dolini, ki je dokaj kritičen.

Pred nami je za široko javnost prikupna in razkošno opremljena knjiga, v kateri lahko bralci uživajo zlasti ob izvrstnih barvnih fotografijah naše pokrajine.